

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ, КРИМІНАЛІСТИКИ
ТА ЕКСПЕРТОЛОГІЇ
ФАКУЛЬТЕТ № 6

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «**Порівняльний кримінальний процес**»
вибіркових компонент освітньої програми
третього (освітнього наукового) рівня вищої освіти
081 Право

**Тема № 7. Порушення кримінального переслідування та розслідування
кримінальних справ.**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 11 від 21 грудня 2023р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол № 12 від 20 грудня
2023р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол № 11 від 20 грудня 2023р.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології протокол від 04.12.2023 р. № 12

Розробники:

Професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, д.ю.н., професор Слінько С.В.

Рецензенти:

Декан факультету 1 ХНУВС, к.ю.н., доцент Романюк В.В.

Завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, д.ю.н., професор Житний О.О.

План лекції

1. Загальна характеристика кримінального переслідування, початок кримінального провадження
2. Проведення слідчих (розшукових) дій під час встановлення винного
3. Сутність публічного обвинувачення за кримінальним процесом Німеччини, Франції, Італії
4. Статус директора публічного переслідування Англії.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254/96 // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст.141.
2. Кримінальний процес : підручник / [О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін.] ; за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Харків : Право, 2018. – 584 с.
3. Гловюк І.В. Кримінально процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України – Одеса: Юридична література. 2015. – 712с.
4. Молдован В.В. Порівняльне кримінально – процесуальне право Україна, ФРН, Франція, Англія, США. /Молдован В.В., Молдован А.В. -К.: Юрінком Інтер. 2019. - 180с.
5. Симонович Д.В. Проблеми структурності та системності у кримінальному процесі України: стадії та окремі провадження: монографія. Харків. 2016. 441с.
6. Слінько С. В. Теорія та практика реформування досудового розслідування. - Харків : Владимирів, 2019. - 280 с.
7. Тертишник В.М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі. Дніпропетровськ.: Дніпр. державний ун-т внутрішніх справ. 2020. -350с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://www.portal.rada.gov.ua> - офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
2. <http://www.kmu.gov.ua> - офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.
3. <http://mvs.gov.ua> - офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
4. <http://www.scourt.gov.ua> - офіційний веб-сайт Верховного Суду України.
5. <http://sc.gov.ua/> - офіційний веб-сайт Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільний і кримінальних справ.
6. <http://www.gp.gov.ua> - офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України.
7. <http://www.minjust.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.
8. <http://www.reyestr.court.gov.ua> - єдиний реєстр судових рішень в Україні.

1. Загальна характеристика кримінального переслідування, початок кримінального провадження

Загальні положення досудового розслідування - це встановлені законом правила, що відображають найбільш характерні риси та особливості досудового розслідування, визначають найбільш суттєві вимоги, які пред'являються до порядку провадження процесуальних дій і прийняття рішень. В них містяться правові вимоги, які забезпечують виконання в цій стадії принципів і завдань кримінального процесу.

Початок провадження досудового розслідування

Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення затверджуються Генеральною прокуратурою України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, Службою безпеки України, органом, що здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства.

Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, яке здійснюється негайно після завершення огляду. У випадку виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно; відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань при першій можливості.

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у

прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

До Єдиного реєстру досудових розслідувань вносяться відомості про:

1) дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;

3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;

4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;

5) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;

6) прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та розпочав розслідування;

7) інші обставини, передбачені положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань.

У Єдиному реєстрі досудових розслідувань автоматично фіксується дата внесення інформації та присвоюється номер кримінального провадження.

6. Слідчий невідкладно у письмовій формі повідомляє прокурора про початок розслідування, підставу початку розслідування та інші відомості, передбачені частиною п'ятою цієї статті.

7. У випадку, якщо відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені прокурором, він зобов'язаний невідкладно, але не пізніше наступного дня, з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування.

Підслідність кримінальних проваджень - це сукупність встановлених законом юридичних ознак кримінального провадження, відповідно до яких вона належить до відання певного органу досудового розслідування. Розрізняють наступні види підслідності:

- предметна (родова) підслідність визначається категорією (предметом, родом) кримінального правопорушення. Вона залежить від ступеня і характеру суспільної небезпеки кримінального правопорушення, а також від особливостей його об'єкта (сфери суспільних відносин). Предметна ознака підслідності виражена в кваліфікації кримінального правопорушення за статтями Особливої частини КК України. Відповідно в законі для кожного органу досудового слідства визначені переліки кримінальних правопорушень, віднесених до їх компетенції;

- персональна або спеціальна - обумовлюється особливостями суб'єкта кримінального правопорушення, тобто пов'язана з особистістю підозрюваної особи, її посадовим чи службовим становищем, особливим правовим статусом в державі;

- за зв'язком кримінальних проваджень - застосовується тоді, коли розслідування одного кримінального правопорушення пов'язане з розслідуванням іншого (наприклад: якщо під час розслідування кримінального правопорушення будуть встановлені злочини, передбачені ст.ст.209-1, 384, 385, 386, 387, 388, 396 КК України (завідомо неправдиве показання, розголошення даних досудового слідства та ін.), досудове розслідування провадиться тим органом, до підслідності якого відноситься кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким почато досудове розслідування;

- територіальна підслідність - досудове розслідування здійснюється слідчим того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення.

Якщо слідчому із заяви, повідомлення або інших джерел стало відомо про обставини, які можуть свідчити про кримінальне правопорушення,

розслідування якого не віднесене до його компетенції, він проводить розслідування доти, доки прокурор не визначить іншу підслідність.

Якщо місце вчинення кримінального правопорушення невідоме або його вчинено за межами України, місце проведення досудового розслідування визначає відповідний прокурор з урахуванням місця виявлення ознак кримінального правопорушення, місця перебування підозрюваного чи більшості свідків, місця закінчення кримінального правопорушення або настання його наслідків тощо.

Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування.

1. У випадках необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, а також матеріали досудових розслідувань, у яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами).

2. Не можуть бути об'єднані в одне провадження матеріали досудових розслідувань щодо кримінального проступку та щодо злочину.

3. У випадках необхідності матеріали досудового розслідування щодо одного або кількох кримінальних правопорушень можуть бути виділені в окреме провадження, якщо одна особа підозрюється у вчиненні кількох кримінальних правопорушень або дві чи більше особи підозрюються у вчиненні одного чи більше кримінальних правопорушень.

4. Матеріали досудового розслідування не можуть бути виділені в окреме провадження, якщо це може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

5. Рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування приймається прокурором.

6. Рішення про об'єднання чи виділення матеріалів досудового розслідування не може бути оскаржене.

Підстави для об'єднання кримінальних проваджень не зумовлюють їх розширювального тлумачення, у зв'язку з чим відомі практиці випадки об'єднання матеріалів досудового розслідування про різноманітні злочини з мотивів практичної доцільності з урахуванням обставин, прямо не вказаних у законі, слід вважати такими, що не відповідають вимогам закону і не виключають визнання доказів, отриманих після об'єднання кримінальних проваджень, недопустимими.

При об'єднанні кримінальних проваджень строк провадження по них визначається по тому провадженню, яке має найбільш тривалий строк досудового розслідування, що обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру. При цьому строк провадження по інших кримінальних провадженнях поглинається найбільш довшим строком і додатково не враховується. Однак положення вищевказаного правила не стосуються порядку обчислення строків тримання під вартою.

Якщо у кримінальному провадженні є два або декілька підозрюваних, а підстави для зупинення відносяться не до всіх із них, прокурор вправі виділити досудове розслідування і зупинити його стосовно окремих підозрюваних (ч.3 ст.280 КПК).

Виділення кримінальних проваджень проводиться на підставі мотивованої постанови, в якій крім підстав виділення матеріалів, зазначаються які саме матеріали підлягають виділенню. Копія цієї постанови приєднується до кримінального провадження, з якого виділені дані матеріали.

В кримінальному провадженні, виділеному в окреме провадження, повинні міститись оригінали чи засвідчені прокурором, слідчим копії процесуальних документів, що мають значення для даного кримінального провадження. Якщо залучені до виділеного провадження документи належним чином засвідчені і мають відношення до діянь, що інкримінуються підозрюваному у даному кримінальному провадженні, проведення одних і тих же слідчих дій не потрібно.

Досудове розслідування повинно бути проведено у встановлені законом **строки і своєчасно завершено**. Виконання цієї вимоги є умовою: а) для успішного розкриття кримінального правопорушення, закріплення і використання доказів; б) створення необхідних передумов для розгляду кримінального провадження в суді; в) належного забезпечення обвинуваченому, потерпілому та іншим учасникам кримінального судочинства права на участь в судовому розгляді.

Досудове розслідування повинно бути закінчено:

- 1) протягом одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;
- 2) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.

В цей строк включається час з моменту повідомлення особі про підозру, тобто появи в кримінальному провадженні процесуальної фігури підозрюваного до:

- направлення кримінального провадження прокурором з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру;

- закриття кримінального провадження;

- зупинення кримінального провадження в справі (тобто, в строк досудового розслідування не включається час, на протязі якого досудове розслідування було зупинена з підстав, передбачених у ст. 280 КПК, оскільки зупинення досудового розслідування одночасно означає і зупинення перебігу строку досудового розслідування до моменту відновлення кримінального провадження).

Строк досудового розслідування може бути продовжений в порядку, передбаченому параграфом 4 Глави 24 КПК. При цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати:

1) двох місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;

2) шести місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості;

3) дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину (ст.219 КПК).

Строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею або винесення постанови про відновлення кримінального провадження не включається у строки, передбачені ст.219 КПК.

При можливості завершити розслідування в більш короткий строк слідчий повинен використати таку можливість. В необхідних випадках строк досудового слідства може продовжуватися вказаними в законі прокурорами.

Якщо внаслідок складності провадження неможливо закінчити досудове розслідування кримінального проступку (дізнання) у строк, зазначений у пункті 1 частини першої статті 219 КПК, він може бути продовжений районним (міським) або іншим прирівняним до нього прокурором.

Якщо досудове розслідування злочину (досудове слідство) неможливо закінчити у строк, зазначений у пункті 2 частини першої статті 219 КПК, він може бути продовжений в межах, встановлених частиною другою статті 219 КПК:

1) до трьох місяців – районним (міським) або іншим прирівняним до нього прокурором;

2) до шести місяців – прокурором Автономної Республіки Крим, прокурором області, міст Києва і Севастополя чи прирівняним до них прокурором або їх заступниками;

3) до дванадцяти місяців – Генеральним прокурором України чи його заступниками.

Строк досудового розслідування злочину може бути продовжений до трьох місцев, якщо його неможливо закінчити внаслідок складності

провадження, до шести місяців – внаслідок особливої складності провадження, до дванадцяти місяців – внаслідок виняткової складності провадження. (Ст. 294 КПК).

Продовження строку досудового розслідування кримінального правопорушення здійснюється за клопотанням слідчого або прокурора, що здійснює нагляд за додержанням законів при проведенні цього досудового розслідування.

У клопотанні про продовження строку досудового розслідування зазначаються:

- 1) прізвище, ім'я, по батькові підозрюваного;
- 2) найменування (номер) кримінального провадження;
- 3) суть повідомленої підозри і правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, у вчиненні якого підозрюється особа;
- 4) посилення на докази, якими обґрунтовується підозра;
- 5) процесуальні дії, проведення або завершення яких потребує додаткового часу;
- 6) значення результатів цих процесуальних дій для судового розгляду;
- 7) строк, необхідний для проведення або завершення процесуальних дій;
- 8) обставини, що перешкоджали здійснити ці процесуальні дії раніше.

Копія клопотання вручається слідчим або прокурором, що здійснює нагляд за додержанням законів при проведенні цього досудового розслідування, підозрюваному та його захиснику не пізніше ніж за п'ять днів до дня подання клопотання прокурору, що уповноважений на розгляд питання про продовження строку досудового розслідування.

Підозрюваний, його захисник мають право до подання клопотання про продовження строку досудового розслідування подати слідчому або прокурору, який ініціює це питання, письмові заперечення, які обов'язково долучаються до клопотання і разом з ним подаються прокурору, уповноваженому на його розгляд.

Прокурор, що уповноважений розглядати питання продовження строку досудового розслідування, зобов'язаний розглянути клопотання не пізніше трьох днів з дня його отримання, але в будь-якому разі до спливу строку досудового розслідування.

Рішення прокурора про продовження строку досудового розслідування або про відмову у такому продовженні приймається у формі постанови.

При обчисленні строків досудового розслідування слід керуватися правилами ст.115 КПК, відповідно до якої строк досудового розслідування, оскільки він обчислюється місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця. Якщо закінчення строку припадає на неробочий день, то останнім днем строку вважається наступний за ним робочий день, якщо ж припадає на той місяць, який не має відповідного числа, то строк закінчується в останній день цього місяця.

Клопотання сторони захисту, потерпілого і його представника чи законного представника про виконання будь-яких процесуальних дій слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав (ст.220 КПК).

Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання виноситься мотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання.

Суд, прокурор, слідчий зобов'язані роз'яснити особам, що беруть участь у кримінальному провадженні, їх права і забезпечити можливість здійснення цих прав. Тобто, особа, яка провадить досудове розслідування, зобов'язана роз'яснити процесуальні права особам, які набули процесуального статусу потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, їх представникам, підозрюваним, обвинуваченим, як відразу після ознайомлення з таким рішенням, так і при провадженні конкретних процесуальних чи слідчих дій.

Слідчий, прокурор, який провадить розслідування, зобов'язані розглянути в строк не більше 3 діб і задовольнити кожне клопотання учасника процесу про виконання будь-яких слідчих дій, якщо обставини, про встановлення яких вони просять, мають значення для справи або якщо необґрунтовано обмежуються їх права.

Клопотання можуть бути заявлені на будь-якому етапі провадження досудового розслідування, в тому числі при провадженні слідчих дій, ознайомлення потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача чи їх представників, обвинуваченого і його захисника з матеріалами кримінального провадження після закінчення досудового розслідування.

Письмові клопотання приєднуються до кримінального провадження, усні заносяться в протокол слідчої чи іншої процесуальної дії.

Слідчий не вправі залишити заявлене клопотання без належного реагування. Якщо обставини, про встановлення яких подане клопотання, мають значення для даного кримінального провадження і підлягають доказуванню та виявленню, клопотання повинно бути задоволено. У випадку повної або часткової відмови в задоволенні клопотання прокурор або слідчий зобов'язаний винести мотивовану постанову.

Про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка його заявила. Постанова слідчого, про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання може бути оскаржена прокурору або до суду.

Слідчий, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.

Під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування особа, що його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії.

Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування.

Згідно зі ст. 222 КПК дані досудового розслідування за загальним правилом не можуть бути розголошені.

Відомості досудового розслідування можна розголошувати лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсязі, в якому вони визнають можливим.

У необхідних випадках слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, у зв'язку з прийняттям в ньому участі, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його дозволу. Незаконне розголошення відомостей досудового розслідування тягне за собою кримінальну відповідальність, встановлену законом

Така заборона зумовлена тим, що передчасне розголошення даних розслідування може перешкодити встановленню істини в справі, зокрема призвести до знищення доказів співучасниками кримінального правопорушення або іншими зацікавленими в результатах кримінального провадження особами, створить умови для ухилення осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення тощо. Крім того, передчасне і неконтрольоване розголошення даних досудового розслідування може завдати шкоди не тільки повному і об'єктивному дослідженню обставин кримінального провадження, але й законним інтересам потерпілого, свідка, інших учасників кримінального судочинства.

Тому для того, щоб не допустити небажану втрату відомостей про обставини досудового розслідування у кримінальному провадженні прокурор, слідчий у необхідних випадках попереджають будь-кого з учасників судочинства (свідків, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, захисника, експерта, спеціаліста, перекладача, понятих та інших осіб), незалежно від джерела чи способу отримання ними даних досудового розслідування і ступеня поінформованості, про обов'язок

не розголошувати без їх дозволу даних досудового розслідування, які їм стали відомі. Винні в цьому несуть кримінальну відповідальність за ст. 387 КК України.

Попередження про недопустимість розголошення і дозвіл на розголошення (якщо такий був) доцільно фіксувати в протоколі певної дії, результати якої слідчий забороняє розголошувати, або в окремому протоколі, або в іншому документі (наприклад, підписці). Це дисциплінуватиме учасників процесу та інших осіб і в майбутньому дасть змогу обґрунтовано вирішити питання про їх кримінальну відповідальність.

Дані досудового розслідування можуть бути оголошені лише з дозволу слідчого або прокурора і в тому обсягу, в якому вони визнають це можливим, якщо розголошення не протирічить інтересам досудового розслідування і не пов'язано з порушенням прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства.

Розголошення даних про приватне життя учасників кримінального судочинства без їх згоди не допускається. Згода учасника кримінального судочинства на розголошення даних про його приватне життя повинна бути виражена в письмовій формі і міститися в матеріалах кримінального провадження.

Вся діяльність органів досудового розслідування в кримінальному провадженні протікає в певній **процесуальній формі**, яка зобов'язує проводити процесуальні дії в необхідному порядку, з дотриманням встановлених умов і послідовності. Процесуальна форма зумовлює письмовий характер кримінального провадження, в тому числі й досудового розслідування. Складання передбачених законом процесуальних документів - необхідна умова успішного проведення досудового розслідування.

При з'ясуванні сутності й значення процесуальних документів у кримінальному процесі необхідно враховувати вимогу закону про те, що в сфері кримінального провадження весь хід і результати проведення кожної процесуальної дії або ухваленого рішення щодо кримінального провадження

письмово закріплюються (відображаються, фіксуються) у певних актах – процесуальних документах. До числа процесуальних дій відносять всі слідчі, судові й інші дії, передбачені законодавством України.

Кримінально-процесуальним документом можна вважати письмовий документ, складений на підставі Кримінального процесуального закону уповноваженим на те суб'єктом у зв'язку з виконанням процесуальних дій або прийняттям рішень, у якому зафіксована інформація про хід і результати діяльності учасників кримінального процесу, зміст і форма рішення, прийнятого в кримінальному провадженні.

Процесуальний документ відіграє домінуючу роль у розвитку кримінального провадження, у здійсненні правосуддя, служить способом реалізації учасниками процесу своїх прав і законних інтересів, є однією з гарантій їхнього захисту у кримінальному провадженні.

Незалежно від повноти регламентації в Кримінальному процесуальному законі всі процесуальні документи повинні відповідати певним вимогам.

1. Законність складання. Будь-який процесуальний документ повинен відповідати вимогам закону як по найменуванню й формі, так і за змістом: він повинен складатися уповноваженою на те особою при наявності передбачених законом підстав і відповідно до встановлених правил. Якщо в законі закріплені обов'язкові реквізити документа, вони повинні бути повністю дотримані з посиланням на процесуальні норми, що передбачають складання такого документа.

2. Обґрунтованість як властивість процесуального документа означає, що висновки і рішення по ньому мають ґрунтуватись на сукупності фактів, на достатніх доказах, які б в обов'язковому порядку охоплювали всі істотні обставини кримінального провадження і відображали реальну дійсність.

Обґрунтованим може бути тільки рішення, яке не суперечить істині, яку можна практично перевірити. Проте слід розрізняти поняття "істинність" і "обґрунтованість", оскільки встановлення істини тісно пов'язано з певним

процесом пізнання об'єктивної дійсності і має проміжний, відносний характер.

В ряді випадків закон вимагає, щоб прийняті акти були також вмотивованими.

3. Вмотивованість процесуального документу - це наявність в ньому не тільки опису діяння, події, обставин, а й посилання на докази, аналіз, відповідні пояснення.

Вмотивованість прийнятого рішення має сприяти законності та обґрунтованості процесуального акта, допомагати виявляти помилки в судженнях осіб, які приймають рішення, давати можливість підозрюваному, обвинуваченому й іншим особам зрозуміти доводи, які покладені в основу прийнятого рішення і належним чином захищати свої інтереси. Вмотивованість начебто окреслює, робить більш яскравими обґрунтованість і законність рішень, надає документам внутрішньої і зовнішньої переконаності, виключає сумніви, суб'єктивізм.

4. Об'єктивність і вірогідність. Процесуальний документ повинен відповідати за своїм змістом фактичним обставинам, встановленим у кримінальному провадженні, ґрунтуватися на достовірних даних, що мають відношення кримінального провадження, а сформульовані в ньому висновки мають відповідати зібраним доказам і не суперечити один одному.

5. Логічність документа. Судження, що викладають у процесуальних документах, висновки, твердження повинні відповідати основним законам формальної логіки. Всі судження повинні бути доведеними, а висновки - вмотивованими й логічно збагаченими.

6. Юридична бездоганність та ясність. Процесуальний документ повинен бути виконаний юридично грамотно й бездоганно, кожен висновок або судження - відповідати чинному закону й ґрунтуватися на сучасному рівні правових знань.

Глава 25 КПК України перебачає особливості досудового розслідування кримінальних проступків. Кримінальні проступки розслідує дізнавач.

Ст. 298 КПК України встановлює, що керівник органу дізнання визначає дізнавача, який здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання. Досудове розслідування кримінальних проступків (дізнання) здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень цієї глави.

До внесення відомостей про кримінальний проступок до Єдиного реєстру досудових розслідувань допускається проведення окремих дій, передбачених частиною третьою статті 214 цього Кодексу.

2. Проведення слідчих (розшукових) дій під час встановлення винного

Основним змістом процесуальної діяльності є встановлення об'єктивної істини, а основним засобом отримання і перевірки доказів є слідчі дії.

Таким чином, слідчі дії це регламентовані нормами процесуального права та здійснювані в рамках кримінально-процесуального провадження уповноваженою на те особою, а також забезпечувані заходами державного примусу та супроводжувані необхідним документуванням процесуальні дії, які являють собою комплекс пізнавально-засвідчувальних операцій, спрямованих на отримання, дослідження та перевірку доказів.

Іншими словами, слідчі дії це процесуальні дії, здійснювані для одержання доказової інформації, збирання, дослідження та перевірки доказів. Вони мають пізнавальний характер та процесуально-правову природу.

Основу слідчих дій складають окремі методи пізнання візуальне спостереження, розпитування, сприйняття, пошук, порівняння (ідентифікація), відтворення, дослідження, які супроводжуються закріпленням (фіксацією та засвідченням) одержаної доказової інформації чи висновків дослідження в відповідних процесуальних документах. Передбачуваний законом для певних випадків метод пізнання втілюється в практичній діяльності слідчого з провадження слідчої дії, а хід і результати пізнання відображаються в протоколі слідчої дії (процесуальному документі).

Норми права, які регламентують провадження слідчих дій, являють собою певну модель діяльності слідчого і несуть у собі конструктивні засади. Вони створюють правовий інститут слідчу дію. Виступаючи як пізнавально-засвідчувальна дія, слідча дія одночасно є також і актом застосування права і в силу цього являє собою певну систему правовідносин.

Інститут слідчої дії це система правових приписів, що визначають: сферу й об'єкт слідчої дії, його мету і завдання; підстави проведення; коло учасників та їх правовий статус; механізм реалізації ними своїх прав і обов'язків; порядок здійснення і правила провадження пізнавально-засвідчувальних дій; способи і форми їх фіксації; гарантії захисту прав і свобод людини, заходи та межі примусу і відповідальності, які застосовуються у разі невиконання положень закону.

Кожна слідча дія є не тільки засобом пізнання, засобом збирання, дослідження та перевірки доказів, а й виступає як акт правозастосовної діяльності. Тому інститут слідчої дії має встановлювати певну систему гарантій як встановлення істини, так і забезпечення прав і свобод людини.

Система слідчих дій передбачає такі процесуальні форми здійснення пізнавальних дій, які включають у себе всі необхідні та допустимі методи пізнання і у своїй сукупності дають можливість встановлення об'єктивної істини.

Слідчі дії залежно від мети, яка ставиться перед ними, можуть бути такими, що спрямовані на збирання або перевірку доказів. Слід зазначити, що одна і та сама слідча дія за різних обставин справи, на різних етапах провадження розслідування може бути спрямованою як на збирання нових доказів, так і на перевірку вже зібраних. При проведенні слідчої дії особа, яка її проводить, зобов'язана беззаперечно додержуватись передбаченої законом процедури, забезпечувати захист прав і свобод людини, поважати її честь і гідність.

При провадженні слідчих дій необхідно забезпечити безпеку учасників процесу. У процесі слідчої дії слід вжити заходів щодо забезпечення

нерозголошення конфіденційної інформації, захисту сфери особистого життя людини.

Забороняються будь-які дії, що принижують честь і гідність особи, не передбачені законом засоби примусового характеру. Примусові заходи застосовуються тільки в разі крайньої необхідності і тільки в передбаченому законом порядку.

Згідно зі ст. 103 КПК України процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися у таких формах: 1) протокол; 2) носій інформації, на якому процесуальна дія зафіксована за допомогою технічних засобів; 3) журнал судового засідання.

Якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на технічному носії інформації, який додається до нього.

Складання протоколу слідчої дії має на меті: забезпечити можливість переконатися в обґрунтованості та законності проведеної слідчої дії, отже правильно вирішити питання про допустимість отриманих при цьому доказів; закріпити знайдені дані шляхом фіксації їх самих, обставин їх знайдення та відомостей, які підтверджують достовірність доказів. Для цього у провадженні деяких слідчих дій беруть участь поняті, які засвідчують правильність записів у протоколі своїми підписами. Протокол слідчої дії дозволяє визначити достовірність отриманих доказів.

Відомо, що достовірність використаних у доказуванні доказових матеріалів безпосередньо пов'язана із встановленням об'єктивної істини. Власне кажучи, доказування і є встановленням істинності будь-яких положень за допомогою аргументів, посилянь, істинності яких є встановленою. Тому використовувані слідчим фактичні дані можуть мати значення доказів лише тоді, коли визначена їх достовірність.

Це обумовлює необхідність ретельної фіксації у протоколах слідчих дій обставин знайдення тих або інших даних, визначає підвищені вимоги до складання протоколів.

Протокол складається з: 1) вступної частини, яка повинна містити відомості про: місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада); всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання; 2) описової частини, яка повинна містити відомості про: послідовність дій; отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі і документи; 3) заключної частини, яка повинна містити відомості про: вилучені речі і документи та спосіб їх ідентифікації; спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу; зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитися із текстом протоколу.

Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Якщо особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, то ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою.

Якщо особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилася підписати протокол, про це зазначається в протоколі. Такій особі

надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності – підписами понятих.

У КПК України законодавець вводить нове поняття – слідчі (розшукові) дії. Так, згідно зі ст. 223, слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) показів, речей і документів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Закон передбачає проведення таких слідчих (розшукових) дій, як:

Допит (ст.ст. 225, 352, 353, 351, 226); пред'явлення особи для впізнання (ст.ст. 228, 229, 230); огляд (ст.ст. 237, 238, 239); ексгумація трупа (ст. 239); обшук (ст. 234); слідчий експеримент (ст. 240); освідкування особи (ст. 241); проведення експертизи (ст. 242).

Слідчі (розшукові) дії слід відрізняти від негласних слідчих (розшукових) дій, які хоча і є їх різновидом, проте відомості про факт та методи їх проведення не підлягають розголошенню.

Негласні слідчі (розшукові) дії, є різновидом слідчих (розшукових) дій, проте відомості про факт та методи їх проведення не підлягають розголошенню. Проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (ч.ч. 1, 2 ст. 246 КПК України).

Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (ч.ч. 1, 2 ст. 246 КПК України). До них слід віднести: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260); накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267), установлення місцезнаходження

радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271), виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274).

Правомірність проведення слідчих (розшукових) дій визначається умовами, які в літературі ще визначаються як правила провадження слідчих (розшукових) дій.

Слідчий, прокурор повинен вжити належних заходів для забезпечення присутності під час проведення слідчої (розшукової) дії осіб, чий права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені. Перед проведенням слідчої (розшукової) дії особам, які беруть у ній участь, роз'яснюються їх права і обов'язки, а також відповідальність, встановлена законом.

Проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (з 22 до 6 години) не допускається, за винятком невідкладних випадків, коли затримка в їх проведенні може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі підозрюваного.

У разі отримання під час проведення слідчої (розшукової) дії доказів, які можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язаний провести відповідну слідчу (розшукову) дію в повному обсязі, долучити складені процесуальні документи до матеріалів досудового розслідування та надати їх суду у випадку звернення з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру або клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Слідча (розшукова) дія, що здійснюється за клопотанням сторони захисту, потерпілого, проводиться за участю особи, яка її ініціювала, та (або) її захисника чи представника, крім випадків, коли через специфіку слідчої (розшукової) дії це неможливо або така особа письмово відмовилася від участі в ній.

Під час проведення такої слідчої (розшукової) дії присутні особи, що її ініціювали, мають право ставити питання, висловлювати свої пропозиції, зауваження та заперечення щодо порядку проведення відповідної слідчої (розшукової) дії, які заносяться до протоколу.

Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю понятих та захисника незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії.

Понятими не можуть бути потерпілий, родичі підозрюваного, обвинуваченого і потерпілого, працівники правоохоронних органів, а також особи, заінтересовані в результатах кримінального провадження. Зазначені особи можуть бути допитані під час судового розгляду як свідки проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Особа, яку залучають до проведення процесуальних дій під час досудового розслідування як понятого або яка стала очевидцем таких дій, зобов'язана на вимогу слідчого, прокурора не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії.

Відповідно до ч. 8 ст. 223 слідчі (розшукові) дії, не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених ч. 3 ст. 333 КПК України, де зазначається, що у разі, якщо під час судового розгляду виникне необхідність у встановленні обставин або перевірці обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, і вони не можуть бути встановлені або перевірені іншим шляхом, суд за клопотанням сторони має право доручити органу досудового розслідування провести певні слідчі (розшукові) дії. У разі прийняття такого рішення суд відкладає судовий розгляд на строк, достатній для проведення слідчої (розшукової) дії та ознайомлення учасників судового провадження з її результатами.

Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази — недопустимими.

Усі слідчі (розшукові) дії проводяться за наявності підстав:

Правова підстава – це сукупність передбачених кримінально-процесуальним законом умов, що дають право слідчому, прокурору, суду проводити ту або іншу слідчу дію.

Фактична підстава – це наявність достатніх відомостей, що диктують слідчому, прокурору, суду необхідність виконання конкретних дій в інтересах встановлення істини у справі.

Мета проведення тієї чи іншої слідчої дії прямо передбачена в нормах КПК (наприклад: мета огляду – виявлення слідів злочину, з'ясування обстановки події). Сутність слідчих (розшукових) дій обумовлена їх пізнавальною і нормативною стороною.

Пізнавальна сторона слідчих (розшукових) дій представлена, зокрема, такими прийомами пізнання, що використовуються слідчим при їх провадженні, як спостереження, допит, опис.

Нормативна сторона слідчих (розшукових) дій полягає в детальній регламентації правил і умов їх проведення, що встановленні кримінально-процесуальним законодавством.

Слідчі (розшукові) дії можна класифікувати залежно від цілей, об'єктів, методів виконання, часу і правил провадження, а також деяких інших критеріїв. Класифікація за різними критеріями допомагає усвідомити внутрішню сутність слідчих (розшукових) дій, визначити їх місце серед інших подібних.

1) основні та додаткові.

Якщо після провадження слідчої (розшукової) дії не в повній мірі досягнута поставлена мета, проводиться додаткова слідча (розшукова) дія (наприклад: додатковий допит, після першого допиту свідка-очевидця, проводиться додатковий допит з метою з'ясування окремих обставин справи вчинення злочину).

2) первинні та повторні.

Повторні – це коли певна слідча (розшукова) дія проводиться знову у повному обсязі. Після першого допиту, огляду, обшуку тощо та сама дія проводиться ще раз в повному обсязі. Коли висновок експерта буде визнано необґрунтованим або інакше викликає сумніви в його правильності, може бути призначена повторна експертиза.

3) невідкладні (негайні, екстрені) та інші.

Невідкладність проведення слідчої (розшукової) дії може виникнути не тільки на початковому етапі розслідування, а й у ході подальшого його провадження. Наприклад, достатні підстави для проведення обшуку на квартирі знайомої підозрюваного виникли лише після допиту самого підозрюваного.

4) обов'язкові та необов'язкові.

Обов'язковість слідчої (розшукової) дії може визначатись прямою вказівкою в законі: обов'язкове призначення судово-медичної експертизи для з'ясування тяжкості тілесних ушкоджень; призначення судово-психіатричної експертизи для з'ясування психічного стану підозрюваного чи обвинуваченого; допит підозрюваного після його затримання; допит обвинуваченого у справі, що передається з обвинувальним актом.

Крім того обов'язковість слідчої (розшукової) дії може визначатись вказівкою начальника слідчого відділу або прокурора. Необов'язковість слідчої (розшукової) дії, як правило, визначається межами доказування у конкретній кримінальній справі. Якщо одні і ті ж обставини вчинення злочину одночасно спостерігали на стадіоні численні громадяни, то не обов'язково їх усіх допитувати.

За процесуальною формою слідчі (розшукові) дії можна поділити на ті які провадяться:

1) з дозволу (ухвали) слідчого судді або без нього

За ухвалою слідчого судді проводяться:

- огляд житла чи іншого володіння особи;
- обшук;

- примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи.

2) за постановою прокурора і без неї

За постановою прокурора проводяться:

- огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією;
- освідчування особи.

4) за участю понятих і захисника і без них:

За участю понятих і захисника провадяться:

- обшук або огляд житла чи іншого володіння особи;
- обшук особи.

Також слідчі (розшукові) дії залежно від їх мети, можуть бути такими, що спрямовані на збирання або перевірку доказів.

Існує також поділ слідчих (розшукових) дій на вербальні (допити), нонвербальні (огляд, освідчування) та змішані (пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент).

3. Сутність публічного обвинувачення за кримінальним процесом Німеччини, Франції, Італії

Порушення кримінального переслідування Франції, а також керівництво судовою поліцією, нагляд за розслідуванням і підтримання обвинувачення в суді, забезпечення виконання судових рішень покладено на прокуратуру.

До системи органів прокуратури входять: прокурор Республіки (знаходиться при кожному трибуналі великої інстанції й одночасно особисто або через поліцейського комісара чи офіцера поліції обслуговує трибунал нижчої інстанції); генеральний прокурор при апеляційному суді (йому підпорядковуються всі прокурори Республіки в районі компетенції апеляційного суду); генеральний прокурор при Касаційному суді (він не має адміністративних функцій, але може давати керівні вказівки прокурорам при нижчестоящих судових органах на підставі практики Касаційного суду).

Кожен прокурор має заступників і помічників. Діяльністю органів прокуратури керує міністр юстиції, але сам він прокурорських функцій не виконує. Всі прокурори у Франції призначаються Президентом Республіки за поданням міністра юстиції.

Міністр юстиції має право повідомити генеральному прокуророві при апеляційному суді про всі відомі йому випадки порушення кримінального закону, запропонувати йому самому порушити або дати розпорядження про порушення кримінального переслідування. Такі ж повноваження генеральний прокурор при апеляційному суді має щодо прокурорів Республіки. Під його наглядом перебувають посадові особи й агенти судової поліції. Він може доручити їм збирання всіх відомостей, які вважає корисними в інтересах найкращого відправлення правосуддя.

Прокурор Республіки приймає скарги й повідомлення про злочини й вирішує, які заходи щодо них вжити: дати розпорядження про проведення всіх дій, необхідних для розшуку й переслідування осіб, винних у порушенні кримінального закону; повідомити поліцейським комісарам або офіцерам поліції й дати розпорядження про порушення кримінального переслідування; зажадати початку попереднього слідства або дізнання.

Попереднє розслідування у французькому кримінальному процесі має дві форми: попереднє слідство й дізнання.

Попереднє слідство є обов'язковим лише в справах про злочин. В окремих випадках воно може провадитися й у справах про делікти й проступки. У Франції кримінальні діяння за ступенем їхньої суспільної небезпеки, характером і розміром санкції поділяються на три категорії: а) злочини — діяння, за які призначають найбільш тяжкі покарання: пожиттєве або довгострокове позбавлення волі, вигнання (смертна кара була скасована в 1981 р.); б) делікти — діяння, які караються позбавленням волі на строк понад два місяці і, як правило, не більш як на п'ять років і (або) штрафом; в) проступки — незначні правопорушення, які караються позбавленням волі на строк до двох місяців і (або) штрафом.

У 1986 р. порушення були розділені на п'ять класів, залежно від чого вони караються штрафом від 30 франків до 10 тис. франків. Максимальний строк позбавлення волі залишився два місяці (за повторне порушення п'ятого класу). Перші три класи порушень караються лише штрафом.

Проведення попереднього слідства є прерогативою слідчого судді, а в справах про діяння неповнолітніх — судді в справах неповнолітніх. Він призначається з числа суддів вищих трибуналів декретом Президента Республіки за поданням міністра юстиції строком на три роки з правом відновлення цього строку.

Слідчий суддя може проводити слідство лише на підставі вимоги прокурора Республіки, в тому числі й у випадку явного проступку чи делікту.

Якщо потерпілий (у французькому кримінальному процесі він називається цивільним позивачем) подав скаргу слідчому судді, останній дає розпорядження про направлення її прокуророві Республіки з тим, щоб той заявив необхідні вимоги. При цьому в тих випадках, коли його скарга приводить у рух цивільний позов, потерпілий під загрозою неприйняття його позовної скарги мусить внести до канцелярії трибуналу суму, визнану необхідною для забезпечення витрат, пов'язаних з процесом. Ця сума встановлюється постановою слідчого судді.

Вимога прокурора Республіки про порушення справи може мати місце стосовно як визначеної, так і ще не відомої слідству особи.

Розслідуючи справу, слідчий суддя має право пред'явити обвинувачення будь-якій особі, але у вчиненні лише того діяння, яке вказане у вимозі прокурора. Якщо ж у ході розслідування слідчому судді стало -відомо про діяння, не вказані у вимозі прокурора, він зобов'язаний негайно повідомити його про скарги, які надійшли до нього, або передати йому протоколи, в яких вони зафіксовані.

Слідчий суддя проводить усі слідчі дії, які він вважає за необхідні для встановлення істини. Якщо ж він не в змозі провести всі слідчі дії, то може дати письмове до-ручення посадовим особам судової поліції або судовим

магістратам про проведення необхідних слідчих дій (за винятком допитів обвинуваченого та очних ставок з його участю). Цивільного позивача вони вправі допитати лише за його клопотанням.

Під час першої явки обвинуваченого слідчий суддя зобов'язаний встановити його особу, повідомити точно, яке діяння ставиться йому за вину, і роз'яснити його право не давати ніяких показань, про що робиться відмітка в протоколі. Якщо обвинувачений захоче давати показання, слідчий суддя повинен негайно провести допит.

Слідчий суддя зобов'язаний роз'яснити обвинуваченому його право обрати собі захисника, а в разі неможливості зробити вибір, сам призначає захисника, якщо обвинувачений просить його про це. Для обвинувачених, які не мають достатніх коштів, захисник призначається старшиною адвокатської колегії, як правило, з числа початкуючих адвокатів. Затриманий обвинувачений має право після першої ж явки до слідчого судді вільно спілкуватися зі своїм захисником.

Із загального правила про те, що коли обвинувачений забажає мати захисника, то до допиту можна приступити лише в присутності останнього, існують винятки: за так званих невідкладних обставин (свідок при смерті, існує загроза втрати доказів) слідчий суддя, обминувши процедуру дій при "першій явці", має право приступити за відсутності захисника до допиту обвинуваченого й проведення очних ставок.

Цивільний позивач також має право користуватися допомогою свого представника з моменту першого допиту.

Матеріали справи мають бути передані захисникові обвинуваченого й представникові цивільного позивача не пізніше ніж за 24 години до кожного допиту відповідно обвинуваченого чи цивільного позивача.

Слідчий суддя може залежно від обставин видати мандат про явку, на привід, на затримання або арешт обвинуваченого.

Мандат про явку має на меті покласти на обвинуваченого обов'язок з'явитися до судді в указаний день і час.

Мандат на привід являє собою розпорядження, видане слідчим суддею публічним збройним силам (армії, жандармерії, поліції та органам державної безпеки) про негайне супроводження до нього обвинуваченого.

Мандат на затримання — це розпорядження, видане слідчим суддею коменданту арештного будинку прийняти й утримувати обвинуваченого.

Мандат на арешт являє собою звернене до публічних збройних сил розпорядження про розшук обвинуваченого й супроводження його в указаний у мандаті арештний будинок, де його приймуть і будуть утримувати.

Мандати підлягають виконанню на території всієї Республіки.

Слідчий суддя негайно допитує обвинуваченого, викликаного мандатом про явку. Обвинуваченого, затриманого на підставі мандату про привід, також допитують негайно, а якщо це неможливо — супроводжують до арештного будинку, де він не може бути затриманим більш як на 24 години.

Обвинуваченого, затриманого на підставі мандату про арешт, негайно супроводжують до арештного будинку. Він має бути допитаним протягом 48 годин після затримання. Якщо допит не проведений в указаний термін, комендант арештного будинку зобов'язаний направити обвинуваченого до прокурора Республіки, який заявляє вимогу слідчому судді або за його відсутності — голові трибуналу про негайне провадження допиту. Якщо допит не провадиться, обвинувачений підлягає звільненню.

Взяття під варту — винятковий запобіжний захід. Він не може перевищувати чотирьох місяців. Але якщо необхідно надалі тримати обвинуваченого під вартою, слідчий суддя має право подовжити цей строк ще до чотирьох місяців спеціальною мотивованою постановою, заснованою на матеріалах справи, а також за мотивованою вимогою прокурора Республіки.

Обвинувачений, який був попередньо звільнений або який у ході розслідування не був арештований (був під заставою), повинен з'явитися під варту не пізніше ніж напередодні судового розгляду. Після закінчення

слідства матеріали направляються прокурору Республіки, який зобов'язаний повідомити слідчому судді свої вимоги не пізніше триденного строку.

У постанові, винесеній слідчим суддею після закінчення попереднього слідства, вказуються прізвище та ім'я, місце, дата народження, місце проживання, професія обвинуваченого, юридична кваліфікація діяння, мотиви, на підставі яких обвинувачення визнається обґрунтованим чи необґрунтованим.

Про всі постанови слідчого судді представників обвинуваченого й цивільного позивача належить сповіщати рекомендованим листом протягом 24 годин. З матеріалами попереднього слідства вказані особи не знайомляться. На найважливіші постанови слідчого судді заінтересовані особи можуть принести апеляцію до обвинувальної камери.

У більшості випадків попереднє розслідування проводиться у формі поліцейського дізнання. До складу судової поліції входять посадові особи, чиновники й агенти. Посадовими особами судової поліції є: мери та їхні помічники; офіцери, чини жандармерії й окремі жандарми; поліцейські комісари, офіцери та деякі чини державної безпеки; комісари поліції, їхні помічники й офіцери поліцейської префектури.

Посадові особи проводять усі необхідні дії з дізнання і мають право арештувати обвинуваченого. Про всі відомі їм злочини вони зобов'язані негайно інформувати прокурора Республіки, а після закінчення дізнання направити йому матеріали справи.

Віддання до суду. Органом, який здійснює віддання до суду осіб, обвинувачених у вчиненні злочинів, є обвинувальна камера. Вона складається з голови і двох членів апеляційного суду. Обвинувальна камера збирається не рідше одного разу на тиждень, а з ініціативи голови чи на вимогу генерального прокурора — щоразу, коли в цьому виникає потреба.

Генеральний прокурор направляє справу зі своїм висновком до обвинувальної камери й сповіщає рекомендованим листом кожен із сторін про дату розгляду справи на засіданні обвинувальної камери. Сторони та їхні

представники до засідання обвинувальної камери мають право викласти в письмовому вигляді свої міркування, які вони направляють прокуророві та іншим сторонам.

Розгляд справи відбувається в закритому засіданні в такому порядку. Спочатку з доповіддю виступає член обвинувальної камери, потім генеральний прокурор і представники сторін за своїм бажанням викладають коротко свої міркування. Після закінчення дебатів сторін обвинувальна камера вирішує питання про те, чи зібрано проти обвинуваченого достатньо доказів.

Якщо обвинувальна камера приходить до висновку, що діяння обвинуваченого не містить складу злочину, ні делікту, ні проступку, або коли особа, яка вчинила діяння, залишилася невідомою, або якщо немає достатніх доказів проти обвинуваченого, вона оголошує про припинення кримінального переслідування. Коли обвинувальна камера приходить до висновку, що діяння обвинуваченого є деліктом або проступком, вона розпоряджається про направлення справи відповідно до виправного або поліцейського трибуналу. Якщо діяння обвинуваченого містить склад злочину, обвинувальна камера виносить постанову про віддання обвинуваченого до суду присяжних. Обвинувальна камера може за клопотанням генерального прокурора, однієї із сторін або з власної ініціативи дати розпорядження про проведення додаткових слідчих дій, які вона вважає корисними. Додаткове розслідування провадиться одним із членів обвинувальної камери або слідчим суддею, уповноваженим нею для цієї мети.

Спеціальної процедури віддання до суду в справах про делікти й проступки немає. Справа про таке діяння направляється слідчим суддею, коли він його розслідував, або прокурором на розгляд відповідно виправного або поліцейського трибуналу.

Право порушення публічного обвинувачення належить прокуратурі (§ 152 КПК ФРН). Якщо предметом процесу є проступок, то прокуратура має

право за згодою суду вирішити питання про віддання до суду обвинуваченого без кримінального переслідування (якщо вина правопорушника незначна).

В справах про малозначні діяння прокуратура може відмовитися від публічного обвинувачення і одночасно покласти на правопорушника такі зобов'язання:

- виконати певну роботу з метою усунути шкоду, завдану діянням;
- внести певну грошову суму на користь установи чи в державну казну;
- виконати громадсько-корисну роботу.

При цьому встановлюється певний строк (до одного року). Якщо обвинувачений виконує ці обов'язки, то він звільняється від відповідальності.

При розслідуванні справи прокуратура має право вимагати від усіх органів і осіб різні відомості. Поліція зобов'язана виконувати усі вимоги і доручення прокуратури.

Затримання громадян з метою встановлення особи не може продовжуватися більше 12 годин. Затриманий має бути негайно доставлений до дільничного судді для дачі санкцій на взяття під варту. При допиті обвинуваченого суддею дозволяється присутність представника прокуратури і захисника. При допиті свідків або експерта дозволяється присутність представника прокуратури, обвинуваченого і захисника.

Кримінально-процесуальним кодексом ФРН (§ 169) передбачені посади слідчого судді вищого земельного суду і слідчого судді Верховного суду ФРН (які розслідують складні злочини).

Застава (§ 176 КПК ФРН), Суд може зобов'язати заявника, внести заставу для забезпечення розслідування. Розмір застави (грошми чи цінними паперами) встановлює суддя. Розмір застави, яка підлягає внесенню, установлюється судом на свій розсуд. При цьому одночасно має бути установлений строк, протягом якого має бути внесена застава. Якщо застава

не внесена в установлений строк, то суд має роз'яснити заставникові, що клопотання вважається відкликаним.

4. Статус директора публічного переслідування Англії.

Право порушення кримінального переслідування та збирання доказів в Англії теоретично майже цілком належить приватним особам. Вони не зобов'язані переслідувати злочинців у кримінальному порядку, їм відшкодовуються лише судові витрати.

Практично в більшості випадків кримінальне переслідування порушується і здійснюється поліцією. На поліцію припадає близько 90 відсотків справ, де кримінальне переслідування здійснюють державні органи.

Діяльність поліції в англійському кримінальному процесі вважається поза процесуальною, і всі факти, здобуті нею, формально не визнаються доказами до тих пір, доки не будуть пред'явлені мировому судді (магістрату) й там закріплені. Це так звана процедура перед суддями, що допитують, яка замінює собою процесуальну стадію попереднього розслідування й одночасно є стадією віддання обвинуваченого до суду.

Попереднє розслідування провадять також коронери — посадові особи, які призначаються радами графств чи міст із числа адвокатів або лікарів, які здобули поряд з медичною освітою знання в галузі права. Коронер вправі розпочинати розслідування з власної ініціативи й провадити необхідні слідчі дії, в тому числі й арешти, без санкції суду. Свідки під страхом кримінальної відпо-відальності зобов'язані з'явитися на виклик коронера й дати показання.

Коронери провадять розслідування справ переважно при виявленні трупа, якщо причина смерті здається неприродною або підозрілою. Коронер може розпорядитися про розтин трупа і, якщо не виявить нічого підозрілого, припинити на цьому розслідування. Якщо обставини настання смерті неясні, він скликає журі в складі від семи до одинадцяти присяжних і провадить розслідування. Кожна заінтересована у справі особа може допитувати свідків

особисто або через адвокатів. Заключні промови не проголошуються. Коронер аналізує докази й дає роз'яснення присяжним з питань права. Результати коронерського розслідування оформляються вердиктом присяжних, який є підставою для направлення справи на розгляд суду присяжних.

Органом публічного обвинувачення є і дирекція публічних переслідувань, яка безпосередньо підпорядкована одному з членів уряду — генеральному атторнею. Основне завдання дирекції публічних переслідувань — підтримання обвинувачення в справах, які стосуються інтересів Корони. Директор публічних переслідувань призначається міністром внутрішніх справ, але діє під наглядом генерал-атторнея, який очолює адвокатуру. Він зобов'язаний здійснювати переслідування щодо особливо тяжких і складних за характером злочинів, зокрема тяжкого вбивства та інших, коли цього вимагають "суспільні інтереси" або виникають складності у здійсненні кримінального переслідування; він має право взяти на себе й переслідування в справі, порушеній іншими особами, в будь-якій стадії процесу.

Директор публічних переслідувань може залучити солісітора за своїм вибором для здійснення кримінального переслідування від його імені. Він зобов'язаний сприяти в питаннях кримінального переслідування порадами і допомогою керівним чиновникам поліції, судовим клеркам та іншим особам, які беруть участь у кримінальному процесі. Він також може виділити в їхнє розпорядження спеціальні суми для отримання наукових доказів, для оплати особливих витрат адвокатів.

Обвинувальні повноваження надано і ряду адміністративних відомств у справах про ті злочини, які зачіпають їхні інтереси. Так, управління пошт переслідує винних у злочинах, передбачених законом про поштову службу; міністерство праці — у справах про порушення фабричного законодавства; міністр торгівлі — у справах про порушення законодавства відносно міри й ваги та про банкрутство.

Порушувати кримінальне переслідування в США й підтримувати

обвинувачення в суді може потерпілий від злочину. Але не всякий потерпілий має необхідну освіту, хист, засоби, необхідні для збирання доказів. У США є численні приватні розшукові бюро, які за плату проводять розшуки на користь того, хто до них звертається. Агенти розшукових бюро часто виступають у суді як свідки обвинувачення і на їхніх показаннях гуртуються вирок. До послуг таких бюро і пов'язаних з ними юридичних контор, як правило, звертаються фірми й об'єднання, якщо вони є потерпілими й бажають порушити й вести кримінальне переслідування.

Практично в більшості випадків кримінальне переслідування в США порушується і ведеться поліцією, федеральним бюро розслідувань (ФБР) і органами атторнейської служби.

Основним органом розслідування є поліція, до складу якої входять численні установи, які створюються різними владами. Прийнято розрізняти поліцію федеральну, поліцію штатів і місцеву.

Федеральна поліція включає і ФБР. Воно підпорядковується міністру юстиції (генерал-атторнею) США.

ФБР розслідує найнебезпечніші злочини, які переслідуються за федеральними законами. ФБР — це також і контррозвідувальна служба США.

Характер діяльності інших федеральних органів розслідування у межах поліції визначений федеральним законодавством з урахуванням їхньої належності до тієї чи іншої галузі виконавчої влади. Так, Секретна служба, яка є частиною Міністерства фінансів США, розслідує фальшування грошей та інші злочини, які завдають шкоди фінансовій системі США. На неї ж покладено розслідування і попередження злочинів, які стосуються безпеки президента й віце-президента, членів їхніх сімей, а також безпеки деяких членів уряду США.

Федеральне бюро імміграції та натуралізації Міністерства юстиції США здійснює розслідування порушень законів про імміграцію та натуралізацію.

Компетенція органів розслідування, які входять до структури поліції

кожного із штатів, визначається законодавством штатів, їхня територіальна юрисдикція обмежена штатом. Начальник поліції підпорядковується губернатору.

Компетенція федеральних органів розслідування і відповідних органів у штатах чітко не розмежована, оскільки відповідальність за деякі злочини може бути передбачена й федеральним законом, і законом штату. Місцева поліція являє собою багато різних за структурою так званих поліцейських сил: очолювана шерифом поліція округу, поліція самоврядних населених пунктів, поліція міст.

Атторней — особа, яка здійснює правозастосовну діяльність від імені та в інтересах довірителя. Таким довірителем може бути, наприклад, федеральний уряд, уряд штату чи орган місцевого самоврядування. Один із основних обов'язків атторнея — проведення розслідування порушень закону і пред'явлення обвинувачення в кримінальних справах.

Для виконання своїх обов'язків атторнеї багатьох адміністративно-територіальних одиниць, великих міст мають у своєму розпорядженні спеціальні відділи слідчих, сформованих із співробітників атторнея, або із співробітників поліції, які передаються в його розпорядження тимчасово.

Федеральна атторнейская служба складається з окружних атторнеїв (один на два—три штати), генерал-атторнея (міністра юстиції) та їхніх помічників. Всіх їх призначає президент США за порадою і згодою сенату строком на чотири роки.

У більшості штатів атторнеї обираються населенням на чотири роки, в інших — призначаються губернатором або генерал-атторнеєм. Генерал-атторней обирається або призначається губернатором штату і майже не залежить від нього, а останній — не підпорядковується федеральній владі.

Атторней має широкі повноваження. Він може порушити кримінальне переслідування, припинити справу одноособовим рішенням, у тому числі й тоді, коли справа вже знаходиться на розгляді суду. При цьому він не зобов'язаний виносити мотивовану постанову.

Хоч в літературі термін "атторней" часто перекладається як "прокурор", становище атторнея в системі органів влади, сфера діяльності й правомочності його мають значні відмінності порівняно з тими, які є в країнах, де існує інститут прокуратури.

Як повірений у юридичних справах виконавчої влади атторней має у зв'язку з цим велику владу, значно більшу, ніж прокурор у тій чи іншій західноєвропейській країні. Він може виступати як адвокат у цивільній справі та обвинувач у кримінальній справі, як урядовий юрисконсульт з техніко-юридичних питань і як радник із широких проблем політики. Атторнейські служби управляють тюрмами і займаються справами іммігрантів; співробітники цих служб діють як слідчі й розшукові агентства; у віданні генерального атторнея США знаходяться контррозвідка й політичний розшук — функції, які в інших країнах покладені на відомства, організаційно не пов'язані з прокуратурою.

Органом розслідування в США є також коронер. Він встановлює причини смерті у тих випадках, коли вони не відомі або коли є підстави припускати, що смерть була насильною. Коронер проводить розслідування з участю присяжних, число яких установлене процесуальним законодавством штатів. Якщо в межах округу виявлено труп, коронер проводить його попередній огляд. Потім із числа місцевих жителів він скликав присяжних, які беруть участь в огляді трупа й допиті свідків. Коли коронер і присяжні не можуть визначити причину смерті, воін вони вправі розпорядитися про проведення судово-медичного розтину трупа. Висновки коронерського розслідування називаються вердиктом. У ньому вказується, чи мало місце вбивство, яка медична причина смерті, коли, де і яким чином було здійснено вбивство, а також ім'я винного, якщо воно встановлене.

Цей вердикт не є актом віддання до суду. Відповідно до порядку, встановленого у штаті, він направляється окружному атторнею, який складає обвинувальний акт і передає його до органу віддання до суду — великого журі, якщо законом штату воно передбачене, або безпосередньо до суду.

Вердикт разом із матеріалами розслідування може бути направлений коронером також безпосередньо до суду, при якому має бути скликане велике журі. Ні обвинувач, ні велике журі, ні суд у своїх рішеннях не зв'язані цим вердиктом. Вони можуть установити, наприклад, що смерть була наслідком злочину, хоч коронерське розслідування дійшло висновку, що мав місце нещасний випадок. Коронер і судово-медичний експерт виступають потім у суді як свідки.

Органами розслідування в США є також різного роду комітети й комісії, створювані органами виконавчої влади (комітет з розслідування організованої злочинності, комісія з розслідування вбивства президента Джона Кеннеді та ін.).

Формально вважається, що дані, зібрані органами розслідування, не мають доказової ваги і призначені як матеріал для підтримання обвинувачення, а не для суду. Поліцейські і співробітники ФБР виступають як свідки в суді з приводу виявлених ними обставин, а також подають суду заяви допитаних осіб. Після закінчення розслідування справа передається до суду. Потерпілий може звернутися до суду й безпосередньо.

Офіційно вважається, що процесуальною стадією розслідування кримінальної справи є попереднє слухання справи в суді, діяльність же поліції та ФБР з розслідування злочинів виходить за межі кримінального процесу, тобто є непроцесуальною. У зв'язку з цим теоретично першим кроком кримінального процесу в США вважається доставка до мирового судді (магістрату) особи, яка заарештована за підозрою у вчиненні злочину, для з'ясування питання про обґрунтованість порушення кримінального переслідування і про запобіжний захід.

Після приводу обвинуваченого суддя повинен повідомити йому про висунуте проти нього обвинувачення, про право на сприяння захисника під час попереднього розслідування і на відмову від такого розслідування. Якщо обвинувачений відмовився від попереднього розслідування, суддя пред'являє йому обвинувачення і вирішує питання про те, відпустити його під заставу чи

взяти під варту. Суддя з власної ініціативи може, а за клопотанням атторнея — зобов'язаний допитати свідків обвинувачення і зафіксувати їхні показання. Якщо обвинувачений не відмовився від розслідування справи, суддя може надати йому певний строк для запрошення захисника й для виклику свідків.

Розслідування має бути закінченим, як правило, в одному засіданні. Спочатку допитуються свідки обвинувачення. Обвинувачений і його захисник можуть піддати їх перехресному допиту. Після цього обвинувачений має право дати пояснення щодо пред'явленого йому обвинувачення, а також показання під присягою як свідок захисту. Потім допитуються свідки захисту, яких обвинувач може піддати перехресному допиту. Показання свідків, а також пояснення і показання обвинуваченого заносяться до протоколу або стенографуються.

Заслухавши показання і пояснення, суддя вирішує питання про те, чи достатньо підстав для притягнення обвинуваченого до кримінальної відповідальності. Якщо таких підстав немає, він постановляє зняти з обвинуваченого обвинувачення, тобто припинити справу. З'ясувавши ж, що таких підстав достатньо, суддя притягує обвинуваченого до кримінальної відповідальності і, якщо справа йому підсудна, у тому ж засіданні вирішує справу по суті й виносить вирок. Якщо ж справа йому не підсудна, нижчий суд направляє її до того суду, якому вона підсудна.